תלמוד בבלי · ראשונים · רי״ף · סדר מועד

רי"ף תענית

רבנו יצחק אלפסי [הרי"ף]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רי"ף תענית

רבנו יצחק אלפסי [הרי"ף]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ריף-תענית/
הקובץ נוצר ב־19 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף א. 4
דף א: 4
דף ב. 5
דף ב: 5
דף ג. 7
דף ג: 7
דף ד. 8
דף ד: 9
דף ה. 10
דף ה: 10
דף ו. 12
דף ו: 13
דף ז. 14
דף ז: 14
דף ח. 15
דף ח: 16
דף ט. 17
דף ט: 18
דף י. 19
דף י: 20

דף א.

מאימתי מזכירין גבורות גשמים רבי אליעזר אומר מיו"ט הראשון של חג רבי יהושע אומר מיו"ט האחרון אמר לו רבי יהושע הואיל ואין הגשמים סימן ברכה בחג למה הוא מזכיר אמר לו ר' אליעזר אף הוא אינו אומר אלא משיב הרוח ומוריד הגשם בעונתו אמר לו א"כ לעולם יהא מזכיר:

גמ' (דף ג.) תנא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר מאי טעמא אמר ר' חנינא לפי שאין נעצרין (דף ג:) אמר ר' חנינא בימות החמה אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו אמר מוריד הגשם מחזירין אותו בימות הגשמים לא אמר משיב הרוח אין מחזירין אותו לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו ולא עוד אלא אפילו אמר מעביר הרוח ומפריח הטל אין מחזירין אותו ירושלמי רבי זעירא בשם רבי חנינא היה עומד בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו בטל והזכיר של גשם מחזירין אותו והתניא בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר אם בא להזכיר מזכיר

דף א:

לא דמי ההוא דמצלי ומיקל להההוא דלא מצלי ולא מיקל:

בגשם והזכיר של טל אין מחזירין אותו והתניא אם לא שאל בברכת השנים או שלא אמר גבורת גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו ההוא דלא אידכר לא טל ולא מטר:

בבלי בפרק תפלת השחר (דף כט.) אמר רבי תנחום אמר רבי אסי טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו ושאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שאומרה בשומע תפלה ואותבינן עליה מהא דתניא טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים ושאלה בברכת השני' מחזירין אותו הבדל' בחונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס ואסיקנא לא קשיא הא דאידכר מקמי שומע תפלה הא דאידכר בתר שומע תפלה אי אידכר מקמי שומע תפלה אומרה בשומע תפלה אי אידכר בתר שומע תפלה חוזר לראש ושמעינן מינה דאי טעה ולא אמר גבורות גשמים בתחיית המתים חוזר לראש ואע"ג דאידכר מקמי שומע תפלה:

מתני (דף ב.) אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים רבי יהודה אומר העובר לפני התיבה ביו"ט האחרון של חג האחרון מזכיר והראשון אינו מזכיר ביום טוב הראשון של פסח הראשון מזכיר והאחרון אינו מזכיר:

(דף ה.) עד מתי שואלין את הגשמים רבי יהודה אומר עד שיעבור הפסח ר' יוסי אומר עד שיצא ניסן שנאמר (יואל ב':כ"ג) ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון:

גמ' פירוש האחרון המתפלל במוסף הוא מזכיר גבורות גשמים ובשחרית אינו מזכיר וביום טוב הראשון של פסח בשחרית מזכיר גבורות גשמים ובמוסף אינו מזכיר ירושלמי מ"ט דר' יהודה כדי שיצאו המועדו' בטל מפני שהטל סימן יפה לעולם:

דף ב.

א"ר אסי א"ר יוחנן הלכה כר' יהודה ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן אמר רב מתחיל במוספין ופוסק במנחה ערבית ושחרית וחוזר ומתחיל במוספין רבא אמר כיון שהתחיל שוב אינו פוסק והלכתא כיון שהתחיל שוב אינו פוסק:

(דף ו:) א"ר אבהו מאימתי מברכין על הגשמים משיצא חתן לקראת כלה מאי מברך אמר רב יהודה מודים אנחנו לך על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו ר' יוחנן מסיים בה הכי ואילו פינו מלא שירה כים עד הן הם יודו ויברכו את שמך מלכנו וכו' ברוך רוב ההודאות רוב ההודאות ולא כל ההודאות אלא אימא אל ההודאות אמר רב פפא הילכך (דף ז.) נימרינהו לתרוייהו ברוך רוב ההודאות ואל ההודאות:

(דף י.) **מתני'** בג' במרחשון שואלין את הגשמים [1]ר' שמעון בן גמליאל אומר בשבעה בו שהן חמשה עשר יום לאחר החג כדי שיגיע האחרון שבישראל לנהר פרת:

גמ' אר"א הלכה כרשב"ג תניא חנניא אומר ובגולה עד ששים יום בתקופה איבעיא להו יום ששים כלפני ששים או כלאחר ששים ומסקנא אמר רב פפא הלכתא יום ששים כלאחר ששים:

מתני' הגיע שבעה עשר במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענין אוכלין ושותין משחשיכה ומותרין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה:

דף ב:

גמ' מאן יחידים אמר רב הונא רבנן ואמר רב הונא יחידים מתענין ג' תעניות שני וחמישי ושני תניא נמי הכי יחידים מתענים שני וחמישי ושני ומפסיקין בראשי חדשים ובימים טובים הכתובים במגילת תענית והאידנא דקא בטלה מגילת תענית אין מפסיקין אלא בחנוכה ופורים ודוקא ביחיד אבל צבור לא דתנן אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים בחנוכה ופורים ואם התחילו אין מפסיקין:

[1]בגמ' הגי' ר"ג

(דף י:) ת"ר לא יאמר אדם תלמיד אני אין אני ראוי לכך אלא כל התלמידים ראויין לכך [איזהו יחיד] ואי זהו תלמיד יחיד שראוי למנותו פרנס על הצבור תלמיד כל ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומרה ואפי' במסכת כלה:

ת"ר לא כל הרוצה לעשות את עצמו יחיד עושה והתלמידים [2](אין) עושין את עצמן יחידים ד"ר מאיר ר' יהודה אומר עושה וזכור לטוב שאין שבח הוא לו אלא צער הוא לו תניא אידך לא עם הארץ הרוצה לעשות את עצמו יחיד עושה והתלמידים עושין דברי ר"ש בן אלעזר רשב"ג אומר דבר של שבח אינו עושה דבר של צער עושה:

תנו רבנן הרי שהיה מתענה על החולה ונתרפא על הצרה ועברה הרי זה מתענה ומשלים ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין הרי זה מתענה ומשלים ממקום שאין מתענין למקום שמתענין ה"ז מתענה עמהן שכח ואכל ושתה אל תראה בפניהם ואל ינהג עידונין בעצמו (דף יא) אמר רב יהודה אמר רב כל המרעיב עצמו בשני רעבון ניצול ממיתה משונה שנאמר (איוב ה':כ') ברעב פדך ממות פדך ממות מרעב מיבעי ליה אלא מתוך שהרעיב עצמו בשני רעבון ניצול ממיתה משונה אמר ר"ש בן לקיש אסור לאדם שישמש מטתו בשני רעבון שנא' (בראשית מד) וליוסף יולד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב תניא חשוכי בנים משמשין מטותיהן בשני רעבון:

ת"ר בזמן שהצבור שרויין בצער יחיד הפורש מהן שני מלאכי השרת המלוין לו מניחין ידיהם על ראשו ואומרים פלוני שפירש מן הצבור אל יראה בנחמת צבור

תניא אידך בזמן שהצבור שרויין בצער אל יאמר אדם אלך אני ואוכל ואשתה ושלום עליך נפשי ואם עשה כן עליו הכתוב אומר (ישעיהו כ"ב:י"ג) הנה ששון ושמחה הרוג בקר ושחוט צאן מה כתיב בתריה (ישעיהו כ"ב:י"ג) ונגלה באזני ה' צבאות זו מדת בינונית מדת רשעים מהו אומר (ישעיהו נ"ו:י"ב) אתיו אקחה יין ונסבאה שכר מה כתיב אחריו (ישעיהו נ"ז:א') הצדיק אבד ואין איש שם על לב [וגו'] וכל המצטער עצמו עם הצבור זוכה ורואה בנחמת צבור שכן מצינו במשה רבינו שציער עצמו עם הצבור שנאמר (שמות י"ז:י"ב) וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה וכי לא היה לו למשה כר או כסת לישב עליו אלא כך אמר משה הואיל וישראל שרויין בצער אף אני אהיה עמהם בצער ושמא יאמר אדם מי מעיד בי אבני ביתו וקורות ביתו של אדם הן מעידין עליו שנאמר (חבקוק ב':י"א) כי אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יעננה:

[2]ד"ת מ"ז

דף ג.

(דף יא:) אמר זעירי אמר רב הונא יחיד שקבל עליו תענית שני ימים זה אחר זה אפי' אכל ושתה כל הלילה למחר מתפלל תפלת תענית לן בתעניתו אין מתפלל תפלת תענית כלומר אם לא קיבל עליו תענית אלא יום אחד בלבד והתענה אותו היום ובלילה נמלך ולן בתעניתו למחר אין מתפלל תפלת תענית שהרי לא קבלו עליו מבעו"י:
(דף יב.) ואמר רב חסדא כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמיה

דף ג:

תענית אמר שמואל כל תענית שלא קבלה מבעוד יום לא שמיה תענית שנא' (יואל א) קדשו צום אימתי מקבלה א"ר במנחה ושמואל אמר בתפילת המנחה אמר רב יוסף כוותיה דשמואל מסתברא וכו':
תני רבנן עד אימתי אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר דברי רבי רבי אלעזר בר' שמעון אומר עד קריאת הגבר וקיימא לן כרבי:
אמר רבא לא שנו אלא שלא גמר אבל גמר אינו אוכל איתיביה אביי [3]ישן ועמד הרי זה אוכל התם שלא סילק איכא דאמרי אמר רבא לא שנו אלא שלא ישן אבל ישן אינו אוכל איתיביה אביי ישן ועמד הרי זה אוכל התם במתנמנם היכי דאמי מתנמנם אמר רב אשי (דף יב:) נים ולא נים תיר ולא תיר כגון דקרו ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מדכר:
הא מילתא לא אפסיקא בה הלכתא בהדיא אלא מדחזינא לגמרא דקא טרח לפרושי מתנמנם שמעי' דהלכתא כי האי לישנא בתרא ועוד דאיסורא דרבנן הוא ולקולא עבדינן הלכך בין סילק בין לא סילק אם לא ישן אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר הדין הוא סברא דילן
ואיכא מרבוותא מאן דכתב הכין קי"ל דלגבי תענית דאכיל בלילי ומפסיק אם גמר וסילק לא יאכל אבל אם לא סילק ודעתו עוד לאכול אע"פ שישן עומד ואוכל והאי מימרא דיליה אתי כלישנא קמא ולענין תענית שפוסק בה מבעוד יום חזינן לגאון דקאמר הכין אע"פ שפוסק הוזר ואוכל עד שיבא השמש ואנן מסתברא לן דהנ"מ היכא דלא קבלה עליה לתענית אבל היכא דקבלה עליה לתענית איתסר ליה למיכל ולמשתי דהא בהדיא (עירובין דף מ:) אמרינן לענין זמן על הכוס ביוה"כ היכי ליעביד נברך עליה ושתי ליה

[3]בס"י הגירסא גמר ועמד וכ"ה בגמרא

כיון דאמר זמן קבליה עלויה ואיתסר ליה למישתי וכו' ולענין מישתא מיא היכא דאית לי' למיכל אית ליה למשתי והיכא דלית ליה למיכל לית ליה למשתי וה"נ

דף ד.

כתב הגאון ז"ל:
גרסי' בפ' היה קורא בתורה (דף יד.) בעא מיניה אשיאן תנא דבי רבי אמי מר' אמי השרוי בתענית מהו שיטעום אכילה ושתיה קביל עליה והא לא קא אכיל או דילמא הנאה קביל והא קא מתהני אמר ליה טועם ואין בכך כלום תניא נמי הכי מטעמת אינה צריכ' ברכה והשרוי בתענית טועם ואין בכך כלום ועד כמה רבי אמי ורבי אסי טעמי עד רביעיתא ומפרשי רבנן דצריך לאזהורי כי היכי דלא ליבלע כלום:
ירושלמי בנדרים בפרק קונם יין שאני טועם נדר להתענות ושכח ואכל כבר אבד תעניתו רבי אבא בשם רבנן דתמן והוא שאמר יום סתם ומתענה יום אחר כדי לקיים נדר והואיל ושכח ואכל ביום זה הא אם אמר יום זה מתענה ומשלים ולא אמרן אלא אם בלע אבל אם טעם לא כלומר אפי' אמר יום סתם אם לא אכל אלא טעם בלבד מתענה ומשלים אותו היום:
(מכילתין דף יב:) אמר רב יהודה אמר רב לוה אדם תעניתו ופורע כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי פשיטא לא יהיה אלא נדר מי לא משלים ואזיל למחר וליומא אחרא:
רב יהושע בריה דרב אידי איקלע לבי רב אשי אמרו ליה לטעום מר מידי אמר להו בתענית יתיבנא ולוזיף מר וליפרע מי לא סבר לה מר להא דאמר רב יהודה אמר רב לוה אדם תעניתו ופורע אמר להו תענית חלום הוא דאמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא א"ר יפה תענית לחלום כאש לנעורת וא"ר חסרא ובו ביום ואמר רב יוסף ואפילו בשבת (דף יג:) אדבריה רב יהודה לרב יצחק בריה ודרש יחיד שקיבל עליו תענית מתפלל תפלת תענית והיכן אומרה בין גואל לרופא מתקיף לה רב יצחק וכי יחיד קובע ברכה לעצמו אלא א"ר יצחק בשומע תפלה וכן א"ר ששת בשומע תפלה והלכתא בשומע תפלה ושליח צבור אומרה בין גואל לרופא:
ירושלמי ר' יונה בשם רב אמר ואפילו יחיד שגזר על עצמו תענית צריך להזכיר מעין המאורע והיכן אומרה רבי זעירא בשם רב הונא אומר אומרה כלילי שבת וביומו פירוש בערבית שחרית ומנחה וגרסינן בבמה מדליקין (דף כד.) ימים שאין בהן קרבן מוסף כגון שני וחמישי ותעניות ומעמדות שני וחמישי מאי עבידתייהו אלא ב' וה' של תענית ושל מעמדות ערבית שחרית ומנחה מתפלל י"ח ואומר מעין המאורע בשומע תפלה ואם לא

אמר אין מחזירין אלמא צריך לומר עננו בתפלת ערבית ושמעינן מינה שאם טעה ולא אמר עננו בתפלת תענית אין מחזירין אותו אבל אי אידכר מקמי דעקר להו לרגליה נימא הכי עננו ה' עננו כי בצרה גדולה אנחנו וכו' כי אתה שומע תפלה ופודה ומציל ועונה בכל עת צרה וצוקה יהיו לרצון אמרי פי וגומר:

דף ד:

מתני' (דף י.) הגיע ראש חדש כסליו ולא ירדו גשמים בית דין גוזרין שלש תעניות על הצבור אוכלין ושותין משחשכה ומותרין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המיטה (דף יב:) עברו אלו ולא נענו ב"ד גוזרין שלש תעניות אחרות על הצבור אוכלין ושותין מבעוד יום ואסורין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ונועלין את המרחצאות:

גמ' היכי עבדי אמר אביי מצפרא לפלגא דיומא מעיינינן במילי דמתא מפלגא דיומא לפניא ריבעא דיומא קרינן ומפטרינן וריבעא דיומא מצלינן ובעו רחמי דכתיב (נחמיה ט':ג') ויקראו בספר תורת ה' אלהיהם רביעית היום ורביעית (היום) מתוודים ומשתחוים לה' אלהיהם:

(דף יד.) תאנא עוברות ומניקות אינן מתענות לא בראשונות ולא באחרונות אבל מתענות באמצעיות:

(דף יג.) תנו רבנן כשאמרו אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר וכשאמרו אסור במלאכה לא אמרו אלא ביום אבל בלילה מותר וכשאמרו אסור בנעילת הסנדל לא אמרו אלא בעיר אבל בדרך מותר כיצד יצא לדרך נועל הגיע לעיר חולץ ירושלמי אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך מותרין בנעילת הסנדל וכשיבואו לעיר חולצין וכן בט' באב וכן בתענית צבור:

אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא כל שהוא משום אבל כגון תשעה באב אסור בין בחמין בין בצונן וכל שהוא משום תענוג כגון תענית צבור בחמין אסור בצונן מותר (דף יג:) והלכתא אבל אסור בין בחמין בין בצונן ופניו ידיו ורגליו בחמין אסור בצונן מותר ולסוך אפילו כל שהוא אסור ואם להעביר את הזוהמא מותר:

מתני' (דף יב:) עברו אלו ולא נענו בית דין גוזרין עוד שבע שהן י"ג תעניות על הצבור ומה אלו יתירות על הראשונות שבאלו מתריעין ונועלין את החנויו' בב' מטין עם חשיכה ובה' מותרין מפני כבוד השבת:

דף ה.

גמ' (דף יב:) אמרו ליה רבנן לרב ששת קא אתו רבנן לבי תעניתא כי סיימי מסאני קפיד ואמר להו דילמא מיכל נמי קא אכלי:

אביי ורבא מסיימי אפנתא אמימר ומר זוטרא מחלפי דימינא לשמאלא ודשמאלא לימינא רבנן דבי רב אשי סיימי כי אורחייהו סברי לה לדשמואל דאמר אין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב בלבד וכן הלכה ר' יהודה נשיאה (דף יד:) גזר תליסר תעניתא ולא נענה סבר למיגזר טפי אמר ליה רבי אמי הרי אמרו אין מטריחין על הצבור יותר מדאי אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן לא שנו אלא לגשמים אבל לשאר מיני פורעניות מתענין והולכין עד שיענו תניא נמי הכי כשאמרו שלש וכשאמרו שבע לא אמרו אלא לגשמים אבל לשאר מיני פורעניות מתענין והולכין עד שיענו שלחו ליה בני נינוה לרבי כגון אנן דצריכינן למטרא ואפילו בתקופת תמוז כיחידים דמינן ובשומע תפלה או כצבור דמינן ובברכת השנים שלח להו כיחידים דמיתו ובשומע תפלה וכן הלכה:

בשני מטין עם חשיכה: תניא בשני מטין עם חשיכה לעת ערב ובחמישי פותחין כל היום מפני כבוד השבת יש לו שני פתחים פותח אחד ונועל אחד ואם יש לו איצטבא לפנים פותח כדרכו ואינו חושש:

דף ה:

מתני' (דף יב:) עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ובמתן בבנין ובנטיעה ובאירוסין ובנשואין ובשאלת שלום בין אדם לחבירו כבני אדם הנזופין לפני המקום והיחידים חוזרים ומתענין עד שיצא ניסן יצא ניסן וירדו הגשמים סימן קללה שנאמר (שמואל א י"ב:י"ז) הלא קציר חטים היום אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר וגו':

גמ' (דף יד:) תנא בנין בנין של שמחה נטיעה נטיעה של שמחה איזהו בנין של שמחה זה הבונה בית חתנות לבנו אי זהו נטיעה של שמחה זה הנוטע אבורנקי של מלכים:

ירושלמי הדא דתימא בבנין של שמחה אבל אם היה כותלו גוהה סותרו ובונהו:

ובשאלת שלום: ת"ר חבירים אין ביניהם שאלת שלום ועם הארץ ששאל מחזירין לו בשפה רפה וכובד ראש והן מתעטפין ויושבים כאבלים וכמנודין עד שירחמו עליהם מן השמים:

אמר ר' אלעזר אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא אם כן נענה כיהושע שנא' (יהושע ז':י') קום לך למה זה אתה נופל על פניך א"ר חייא בריה דרב הונא חזינן להו לאביי ורבא דכי נפלי אאפייהן דמצלו אצלויי:

יצא ניסן הגשמים סימן קללה: אמר ר' אסי בר אבין הדא דתימא בשלא ירדו להם גשמים מכבר אבל אם ירדו להם גשמים מכבר סימן ברכה הם:

סליקו להו מאימתי מזכירין

(דף טו.) U **סדר** תעניות כיצד מוציאין את התיבה לרחובה של עיר ונותנין אפר מקלה ע"ג התיבה ובראש הנשיא ובראש אב ב"ד וכל א' וא' נוטל ונותן בראשו והזקן שבהן אומר לפניהם דברי כיבושין אחינו לא נאמר באנשי נינוה וירא האלהים את שקם ואת תעניתם אלא (יונה ג':י') וירא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה ובקבלה הוא אומר (יואל ב':י"ג) וקרעו לבבכם ואל בגדיכם ושובו אל ה':

גמ' (דף טו:) תניא שלש ראשונות ושניות נכנסין לבית הכנסת ומתפללין כדרך שמתפללין כל השנה כולה בשבע אחרונות מוציאין את התיבה לרחובה של עיר ונותנין אפר על גבי התיבה ובראש הנשיא ובראש אב ב"ד וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו ר' נתן אומר אפר מקלה היו מביאין:

ובראש הנשיא ובראש אב בית דין והדר כל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו והתניא רבי אומר בגדולה מתחילין מן הגדול ובקלקלה מתחילין מן הקטן הא נמי חשיבותא היא לדידיה דאמרי' ליה את חשיבת למיבעי עלן רחמי:

וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו: נשיא ואב ב"ד נמי לישקלו אינהו וניתבו בריש"יהו מ"ש דשקיל איניש אחרינא ומנח להו אמר ר' אדא דמן קסרי לפי שאינו דומה המתבייש מעצמו (דף טז.) למתבייש מאחרים היכא מנח להו א"ר יצחק במקום תפילין שנא' (ישעיהו ס"א:ג') לשום לאבלי ציון פאר תחת אפר:

למה יוצאים לרחוב א"ר חייא בר אבא לומר צעקנו בצנעא ולא נענינו נבזה עצמנו בפרהסיא ר"ל אמר גלינו וגלותנו מכפרת עלינו מאי בינייהו דגלו מבי כנישתא לבי כנישתא:

למה מוציאין את התיבה לרחובה של עיר א"ר יהושע בן לוי כלי צנוע היה לנו ונתבזה בעונינו:

למה מתכסין בשקין א"ר חייא בר אבא לומר הרי אנו חשובין לפניך כבהמה:

למה נותנין אפר מקלה על גבי ס"ת א"ר יהודה בן פזי כלומר (תהילים צ"א:ט"ו) עמו אנכי בצרה:

למה נותנין אפר בראש כל אחד ואחד פליגי בה ר' לוי בר חמא ור' חמא בר חנינא חד אמר הרי אנו חשובין לפניך כעפר וחד אמר כדי שיזכור אפרו של יצחק וירחם עלינו

מאי בינייהו איכא בינייהו עפר סתם ולמה יוצאין לבית הקברות פליגי בה ר' לוי בר לחמא[4] ור' חמא בר חנינא חד אמר הרי אנו חשובין לפניך כמתים וחד אמר כדי שיבקשו מתים רחמים עלינו מאי בינייהו איכא בינייהו קברי עכו"ם:

והזקן שבהן אומר לפניהם דברי כיבושין: תנו רבנן אם יש שם זקן חכם אומר זקן חכם אין שם זקן חכם אומר חכם אין שם לא זקן ולא חכם אומר אדם של צורה אחינו לא שק ולא תענית גורמין אלא תשובה ומעשים טובים גורמין שכן מצינו באנשי נינוה שלא נאמר בהם וירא האלהים את שקם ואת תעניתם אלא וירא האלהי' את מעשיהם וגו' ומן החמס אשר בכפיהם

דף ו.

מאי ומן החמס אשר בכפיהם אמר שמואל אפילו גזל מריש ובנאה בבירה מקעקע כל הבירה כולה ומחזיר מריש לבעליו:

ת"ר אדם שיש בידו עבירה ומתוודה ואינו חוזר בה למה הוא דומה לאדם שתופס בידו שרץ שאפי' טבל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה זרקו מידו מיד עלתה לו טבילה שנאמר (משלי כה) ומודה ועוזב ירוחם ואומר (איכה ג':מ"א) נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמי':

מתני' (דף טו.) עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן ורגיל ומי שיש לו בנים וביתו ריקן כדי שיהא לבו שלם בתפלה ואומר לפניהם כ"ד ברכות שמונה עשרה שבכל יום ומוסיף עליהם עוד שש אלו הן זכרונות ושופרות (תהלים קכ) אל ה' בצרתה לי (תהילים קכ"א:א') אשא עיני אל ההרים (תהלים קל) ממעמקים קראתיך ה' (תהילים ק"ב:א') תפלה לעני כי יעטוף ר' יהודה אומר לא היה צריך לומר זכרונות ושופרות אלא אומר תחתיהם (מלכים א ח':ל"ז) רעב כי יהיה בארץ וגומר (ירמיהו י"ד:א') אשר היה דבר ה' אל ירמיהו על דברי הבצורות ואומר חותמיהן:

גמ' (דף טז.) ת"ר עמדו בתפלה אע"פ שיש שם זקן וחכם אין מורידין לפני התיבה אלא הרגיל רבי יהודה אומר מיטפל ואין לו ויש לו יגיעה בשדה וביתו ריקן זקן ופרקו נאה שפל ברך ומרוצה לעם ויש לו נעימות וקולו ערב ורגיל לקרות בתורה בנביאים ובכתובים ולשנות במשנה ובמדרש בתלמוד ובהלכות ובהגדות ובקי בכל הברכות כולן אמר מר מיטפל ואין לו (דף טז:) היינו ביתו ריקן אמר רב חסדא מאי ריקן זה שביתו ריקן מן העבירה מאי זקן ופרקו נאה אמר אביי זה שלא יצא עליו שם רע בילדותו:

[4] בס"י אי' חמא וכ"ה בגמ'

(ירמיהו י״ב:ח׳) היתה לי נחלתי כאריה ביער נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה אמר [5]מר זוטרא אמר רב ואמרי לה א"ר אחא א"ר אלעזר זה שליח צבור שאינו הגון:
ת"ר מעשה ברבי אליעזר שירד לפני התיבה ואמר כ"ד רננות ולא נענה ירד אחריו ר' עקיבא ואמר אבינו מלכנו אבינו אתה אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה אבינו מלכנו רחם עלינו ונענה יצתה בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו:

מתני' (דף טו.) על הראשונה הוא אומר מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה הוא יענה אותנו וישמע קול צעקתנו ביום הזה ברוך גואל ישראל:
על השנית הוא אומר מי שענה את אבותינו על ים סוף וכו' ברוך זוכר הנשכחות:
על השלישית הוא אומר מי שענה את יהושע בגלגל כו' ברוך שומע תרועה:
על הרביעית הוא אומר מי שענה לשמואל במצפה וכו' ברוך שומע צעקה:
על החמישית הוא אומר מי שענה את אליהו בהר הכרמל וכו' ברוך שומע תפלה:
על הששית הוא אומר מי שענה ליונה במעי הדגה וכו' ברוך העונה בעת צרה:
על השביעית הוא אומר מי שענה

דף ו:

לדוד ושלמה בנו בירושלים וכו' ברוך מרחם על הארץ.
מעשה (דף טו:) בימי רבי חלפתא ורבי חנינא בן תרדיון שעבר אחד לפני התיבה וגמר את כל הברכה ולא ענו אחריו אמן תקעו הכהנים תקעו ואמר מי שענה את אברהם הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם הריעו בני אהרן הריעו מי שענה את אבותינו בים סוף וכו' וכן בכל ברכה וברכה וכשבא דבר זה אצל חכמים אמרו לא היו נוהגין כן אלא בשערי המזרח ובהר הבית:
ג' תעניות ראשונות אנשי משמר מתענין ולא משלימין אנשי בית אב לא היו מתענין שניות אנשי משמר מתענין ומשלימין אנשי בית אב מתענין ולא משלימין ז' אחרונות אלו ואלו מתענין ומשלימין דברי ר' יהושע וחכמים אומרים שלש ראשונות אלו ואלו לא היו מתענין שלש שניות אנשי משמר מתענין ולא משלימין אנשי בית אב לא היו מתענין שבע אחרונות אנשי משמר מתענין ומשלימין אנשי בית אב מתענין ולא משלימין אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים אנשי בית אב לא ביום ולא בלילה אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין לספר ולכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת כל

[5]בגמ' וברא"ש אי' בר טוביה

הכתוב במגילת תענית דלא למספד בהון לפניו אסור ולאחריו מותר רבי יוסי אומר בין לפניו בין לאחריו אסור דלא להתענאה לפניו ולאחריו מותר [6]:

גמ' (דף יז:) כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד וכו' תניא הימים האלו הכתובים במגילת תענית הם ולפניהן ולאחריהן אסורין שבתות וימים טובים הן אסורין לפניהם ולאחריהן מותרין ומה הפרש בין זה לזה הללו דברי תורה ואין צריכין חיזוק והללו דברי סופרים וצריכין חיזוק והאידנא בטלה מגילת תענית כדגרסינן במסכת ראש השנה בפירקא קמא (דף יח:) איתמר רב ור' חנינא אמרי

דף ז.

בטלה מגילת תענית ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי אמרי לא בטלה והלכתא בטלה (דף יט:) והלכתא לא בטלה קשיא הלכתא אהלכתא לא קשיא כאן בחנוכה ופורים כאן בשאר יומי:

מתני' (דף טו:) אין גוזרין תענית על הצבור בתחלה בה' שלא להפקיע את השערים אלא ג' תעניות הראשונות שני וחמישי ושני ושלשה השניות חמישי ושני וחמישי ר' יוסי אומר כשם שאין הראשונות בה' כך לא שניות ולא אחרונות אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים בחנוכה ובפורים ואם התחילו אין מפסיקין דברי רבן גמליאל ר"מ אומר אע"פ שאמר ר"ג אין מפסיקין מודה היה שאין משלימין וכן ט"ב שחל להיות בע"ש:

גמ' (דף יח:) וכמה הויא התחלה רבי אחא אמר שלש רבי יוסי אומר אחת והלכתא כרבי יוסי:

אמר רב יהודה אמר רב זו דברי ר"מ שאמר

דף ז:

משום ר"ג אבל חכמים אומרים מתענה ומשלים:

דרש מר זוטרא משמיה דרב הונא הלכה מתענה ומשלים:

סליקו להו סדר תעניות

סדר תעניות האלו האמור ברביעה הראשונה אבל צמחים ששינו מתריעין עליהן מיד וכן כשפסקו גשמים בין גשם לגשם ארבעים יום מתריעין עליהן מיד מפני שהיא מכת בצורת ירדו לצמחים אבל לא לאילן לאילן אבל לא לצמחי' לזה ולזה אבל לא לבורות ולא לשיחין ולא למערות מתריעין עליהן מיד:

[6] בס"י איתא ר"י אומר לפניו אסור לאחריו מותר וכ"ה בגמ' [וכ"ה הב"ח]

גמ' (דף יט.) סדר תעניות וכו' ורמינהי רביעה ראשונה ושניה לשאול שלישית להתענות אמר רב יהודה הכי קאמר סדר תעניות האלו האמור אימתי בזמן שיצתה רביעה ראשונה ושנייה ולא ירדו גשמים אבל ירדו גשמים ברביעה ראשונה וצמחו וחזרו ושינו מתריעין עליהן מיד אמר רב נחמן דוקא שינו אבל יבשו לא פשיטא שינו תנן לא צריכא דהדר איתקן מהו דתימא איתקנתא מלתא הוא קמ"ל:

(דף יט:) ירדו לצמחי' אבל לא לאילן: דאתא ניח' לאילן ולא לצמחים דאתא רזיא לזה ולזה אבל לא לבורות ולא לשיחין ולא למערות דאתא הכי והכי:

תנו רבנן מתריעין על האילנות בפרוס הפסח ועל הבורות ועל השיחין ועל המערות בפרוס החג ואם אין להם מים לשתות מתריעין עליהן מיד ואיזהו מיד שלהן ב' וה' וב' וכולן אין מתריעין עליהן אלא בהפרכיא

דף ח.

שלהן ואסכרה בזמן שיש בה מית' מתריעין עליה ובזמן שאין בה מיתה אין מתריעין עליה ומתריעין על הגובאי בכל שהוא רשב"א אומר אף על החגב:

מתני' (דף יח:) וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים שנאמר (עמוס ד':ז') והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר וגו' אותה העיר מתענה ומתרעת וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות ר"ע אומר מתריעות ולא מתענות וכן עיר שיש בה דבר או מפולת אותה העיר מתענה ומתרעת וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות ר' עקיבא אומר מתריעות ולא מתענות:

גמ' (דף כ:) תנא מפולת שאמרו בריאות ולא רעועות:

מתני' (דף יט.) איזהו דבר עיר המוציאה ה' מאות רגלי ויצאו ממנה ג' מתים בג' ימים זה אחר זה הרי זה דבר פחות מכאן אין זה דבר:

גמ' (דף כא.) ת"ר עיר קטנה המוציאה ה' מאות רגלי כגון כפר עמיקו ויצאו ממנה ג' מתים בג' ימים זהו דבר ביום אחד או בד' ימים אין זה דבר עיר גדולה המוציאה אלף וה' מאות רגלי כגון כפר עכו ויצאו ממנה תשעה מתים בשלשה ימים זה אחר זה ה"ז דבר ביום אחד או בארבעה ימים אין זה דבר:

(דף יט.) **מתני'** ועל אלו מתריעין בכל מקום על השדפון ועל הירקון ועל הארבה ועל החסיל ועל חיה רעה ועל החרב מתריעין עליהן מפני שהיא מכה מהלכת:

גמ' (דף כב.) ת"ר על השדפון ועל הירקון בכל שהוא ארבה וחסיל אפילו לא נראה אלא כנף אחד בכל ארץ ישראל מתריעין עליהן מיד:

ת"ר היה רעה שאמרו בזמן שהיא משולחת מתריעין עליה ובזמן שאינה משולחת אין מתריעין עליה כיצד נראתה בעיר משולחת בשדה אינה משולחת

דף ח:

נראתה ביום משולחת בלילה אינה משולחת ראתה שני בני אדם ורצה אחריה משולחת ברחה מפניהם אינה משולחת טרפה שני בני אדם ואכלה אחר מהם משולחת שניהם אינה משולחת עלתה לגג ונטלה תינוק מעריסה משולחת:

ועל החרב ת"ר אין צריך לומר חרב שאינה של שלום אלא אפי' חרב של שלום שאין לך חרב של שלום יותר משל פרעה נכה ואעפ"כ נכשל בה יאשיהו המלך שנא' (דף כב.) (דברי הימים ב ל"ה:כ"א) וישלח אליו מלאכים לאמר מה לי ולך מלך יהודה לא עליך אני היום בי אם אל בית מלחמתי ואלהים אמר לבהלני חדל לך מאלהים אשר עמי ואל ישחיתוך מאי אלהים אמר רב יהודה אמר רב ע"ז אמר הואיל וקא בטח בע"ז יכילנא ליה וכתיב (דברי הימים ב ל"ה:כ"ג) ויורו המורים למלך יאשיהו ואמר רב יהודה מלמד שעשאוה כבברה:

מתני' (דף יט.) מעשה שירדו זקנים מירושלים לעריהם וגזרו תענית על שנראה כמלא פי תנור שדפון באשקלון ועוד גזרו תענית על שאכלו זאבים שני תינוקות בעבר הירדן רבי יוסי אומר לא שאכלו אלא שנראו ועל אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה גייסות או נהר ועל ספינה המטורפת בים רבי יוסי אומר לעזרה אבל לא לצעקה שמעון התימני אומר אף על הדבר ולא הודו לו חכמים:

גמ' ת"ר עיר שהקיפוה גייסות או נהר וספינה המטורפת בים ויחיד הנרדף מפני עכו"ם ומפני רוח רעה מפני לסטים מתריעין עליהן מיד בשבת ועל כולן [יחיד רשאי] לסגף עצמן בתענית ר' יוסי אומר אין היחיד רשאי לסגף את עצמו בתענית שמא יצטרך לבריות ואין הבריות מרחמין עליו:

מתני' (דף יט.) על כל צרה שלא תבא על הצבור מתריעין עליה חוץ מרוב הגשמי' מעש' שאמרו לחוני המעגל התפלל שירדו גשמי' אמר להם צאו והכניסו תנורי פסחים בשביל שלא ימקו התפלל ולא ירדו גשמים עג עוגה ועמד בתוכה ואמר רבש"ע בניך שמו פניהם עלי שאני כבן בית לפניך נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרחם על בניך התחילו הגשמים מנטפין אמר לא כך שאלתי אלא גשמי בורות שיחין ומערות ירדו בזעף אמר לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה ירדו כתיקנן עד שעלו ישראל מירושלים להר הבית מרוב הגשמים אמרו לו כשם שהתפללת עליהן שירדו כך התפלל

עליהן שילכו להן אמר להן צאו וראו אם נמחית אבן טועין שלח ליה שמעון בן שטח אלמלא חוני אתה גוזרני עליך נידוי אבל מה אעשה שאתה מתחטא לפני המקום כבן המתחטא לפני אביו ועושה לו רצונו ועליך הכתוב אומר (משלי כ"ג:כ"ה) ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך:

גמ' אמר להן צאו וראו:

(דף כב:) מ"ט אמר רבי אבהו אמר שמואל לפי שאין מתפללין על רוב הטובה שנאמר (מלאכי ג':י') הביאו את כל המעשר אל בית האוצר וגו' והריקותי לכם ברכה עד בלי די אמר רמי בר רב יודי אמר רב עד שיבלו שפתותיכם מלומר די אמר רב יהודה אמר רב ובגולה מתריעין עליהן מיד תניא נמי הכי בזמן שהגשמים מרובין אנשי משמר שולחין לאנשי מעמד תנו עיניכם באחיכם שבגולה שלא יהו בתיהם קבריהן (דף כה:) ת"ר עד מתי יהו הגשמים יורדין ויהו הצבור פוסקין מתעניתם כמלוא ברך המחרישה דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר בחריבה טפח בבינונית טפחים בעבודה שלשה טפחים וקיימא לן כר' יהודה:

מתני' היו מתענין וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה לא ישלימו לאחר הנץ החמה ישלימו ר' אליעזר אומר קודם חצות לא ישלימו לאחר חצות ישלימו:

גמ' [7]רב יהודה גזר תעניתא ירדו להם גשמים אחר הנץ החמה סבר לאשלומה אמר ליה ר' אמי קודם חצות ואחר חצות שנינו:

ירושלמי קודם חצות לא ישלימו עד כדון צפרא הוא לאחר חצות ישלימו כבר עבר רובו של יום בקדושה:

מתני' מעשה שגזרו תענית על הצבור

דף ט.

בלוד וירדו להם גשמים קודם חצות אמר להם רבי טרפון צאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב ובאו בין הערבים וקראו הלל הגדול:

גמ' ולימרו הלל הגדול מעיקרא אביי ורבא דאמרי תרוייהו אין אומרים הלל הגדול (דף כו.) אלא בנפש שבעה וכרס מליאה ואיזהו הלל הגדול רב יהודה אמר (תהלים קלו) מהודו עד (תהילים קל"ז:א') על נהרות בבל וקיימא לן כוותיה וחותמין מודים אנחנו לך ה' אלהינו על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו ברחמיך וכו' כדכתבנוה בפירקא קמא דהא מסכתא:

[7]בס"י אי' רבי יהודה נשיאה וכ"ה בגמ'

סליקו להו סדר תעניות האלו

בשלשה פרקים בשנה הכהנים נושאין את כפיהם ארבעה פעמים ביום בשחרית במוסף במנחה ובנעילת שערים בתעניות ובמעמדות וביום הכפורים

גמ' (דף כו:) תעניות ומעמדות מי אית בהו מוסף חסורי מחסרא והכי קתני בשלשה פרקים בשנה כהנים נושאין את כפיהם כל זמן שמתפללין ויש מהן ארבעה פעמים ביום שחרית ומוסף מנחה ונעילה ואלו הן שלשה פרקים בתעניות ובמעמדות וביוה"כ:

תניא שחרית ומוסף מנחה ונעילה יש בהן נשיאות כפים דברי ר"מ ר' יהודה אומר שחרית ומוסף יש בהן נשיאות כפים מנחה ונעילה אין בהן נשיאות כפים רבי יוסי אומר נעילה יש בה נשיאות כפים מנחה אין בה נשיאות כפים.

במאי קא מיפלגי ר"מ סבר כל יומא טעמא מאי משום שכרות והאידנא ליכא שכרות ור' יהודה סבר שחרית ומוסף דכל יומא לא שכיחא שכרות לא גזרינן מנחה ונעילה דכל יומא שכיחא שכרות גזרינן ור' יוסי סבר מנחה דאיתא כל יומי גזרינן נעילה דליתא כל יומי לא גזרינן אמר רב נחמן הלכה כר' יוסי ואלא האידנא מ"ט פרשי כהנים ידיהו במנחתא דתעניתא כיון דסמוך לשקיעת החמה קא פרשי כתפלת נעילה דמיא:

דכ"ע מיהת שכור אסור בנשיאות כפים מנה"מ אמר רבי שמעון בן פזי

דף ט:

א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא למה נסמכה פרשת כהן מברך לפרשת נזיר לומר לך מה נזיר אסור ביין אף כהן מברך אסור ביין:

מתני' חמשה דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז וה' בתשעה באב בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות ובוטל התמיד והובקעה העיר ושרף אפוסטמוס את התורה והעמיד צלם בהיכל.

בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ ונחרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר.

משנכנס אב ממעטין בשמחה שבת שחל ט' באב להיות בתוכה אסורין לספר ולכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת:

גמ' (דף כט.) אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבים בשמחה אמר רב פפא הלכך האי בר ישראל דאית ליה דינא בהדי עובד כוכבים באב נישתמיט ליה דריע מזליה באדר ניזיל בהדיה דבריא מזליה:

שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה וכו':
אמר רב נחמן לא שנו אלא לכבס וללבוש אבל לכבס ולהניח מותר ורב ששת אמר אפי' לכבס ולהניח אסור והלכתא כרב ששת:
שלח רב יצחק בר יעקב בר גיורי משמיה דרבי יוחנן אע"פ שאמרו כלי פשתן אין בהם משום גיהוץ אסור ללובשן בשבת שחל ט' באב להיות בתוכה:
תניא ט' באב שחל להיות בשבת וכן ערב ט' באב שחל להיות בשבת אוכל ושותה כל צרכו ומעלה על שלחנו ואפי' כסעודת שלמה בשעתו ואסור לספר ולכבס מר"ח ועד התענית דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר כל החדש כולו אסור רשב"ג אומר אינו אסור אלא אותה שבת בלבד
אמר ר' יוחנן ושלשתן מקרא אחד דרשו (הושע ב':י"ג) והשבתי כל משושה חגה חדשה ושבתה מאן דאמר מר"ח ועד התענית אסור (דף ל.) מחגה ומאן דאמר כל החדש כולו אסור מחדשה ומאן דאמר אין אסור אלא אותה שבת בלבד משבתה
אמר רבא הלכה כר' מאיר ואמר רבא הלכה כרבן שמעון בן גמליאל ותרוייהו לקולא וצריכא דאי אשמועינן הלכה כר' מאיר לחודיה הוה אמינא אפי' מראש חדש אסור לספר ולכבס קמ"ל הלכה כרבן שמעון בן גמליאל ואי אשמועינן הלכה כרשב"ג לחודיה הוה אמינא אפילו לאחר התענית נמי אסור לספר ולכבס קמ"ל הלכה כרבי מאיר הלכך הלכה כתרוייהו

דף י.

לקולא:
מתני' ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין ולא יאכל בשר ולא ישתה יין רשב"ג אומר ישנה ר' יהודה מחייב בכפיית המטה ולא הודו לו חכמים:
גמ' אמר רב יהודה אמר שמואל לא הודו לו חכמים עשאוהו כמי שמתו מוטל לפניו דאינו נוהג אבלות ואינו חייב בכפיית המטה.
א"ר יהודה אמר רב ל"ש אלא משש שעות ולמעלה אבל משש שעות ולמטה מותר.
אמר רב יהודה אמר רב לא שנו אלא בסעודה המפסיק בה אבל בסעודה שאין מפסיק בה מותר ותרוייהו לקולא וצריכא דאי אשמעינן בסעודה המפסיק בה לחודה הוה אמינא אפי' משש שעות ולמטה קמ"ל משש שעות ולמעלה ואי אשמעינן משש שעות ולמעלה לחודה הוה אמינא אפילו בסעודה שאין מפסיק בה קמ"ל בסעודה המפסיק בה

תניא כלישנא קמא ותניא כלישנא בתרא תניא כלישנא בתרא הסועד ערב ת"ב אם עתיד לסעוד סעודה אחרת מותר לסעוד בשר ולשתות יין ואם לאו אסור תניא כלישנא קמא ערב ת"ב לא יאכל אדם שני תבשילין ולא יאכל בשר ולא ישתה יין רבן שמעון בן גמליאל אומר ישנה א"ר יהודה כיצד משנה היה רגיל לאכול שני מיני תבשילין אוכל מין אחד היה רגיל לסעוד בי' בני אדם סועד בחמשה היה רגיל לשתות בי' כוסות שותה בחמשה בד"א מו' שעות ולמעלה אבל מו' שעות ולמטה מותר:

ת"ר כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בט"ב.

אסור ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ואסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ולשנות במשנה ובתלמוד ובהלכות ובהגדות אבל קורא הוא במקום שאינו רגיל לקרות ושונה במקום שאינו רגיל לשנות וקורא בקינות ובאיוב ובדברים הרעים שבירמיה ותינוקות של בית רבן (אינן) בטלין בו ד"ר מאיר ר' יהודה אומר אף אינו קורא במקום שאינו רגיל לקרות ואינו שונה במקום שאינו רגיל לשנות אבל קורא הוא בקינות ובאיוב ובדברים הרעים שבירמיה ותינוקות של בית רבן בטלין בו משו' שנא' (תהלים יט) פקודי ה' ישרים משמחי לב והלכתא כר' יהודה:

ירושלמי ר' אחא אומר יחיד בתשעה באב צריך להזכיר מעין המאורע ומאי ניהו [8]נחם ה' אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך וכו' והיכן אומרו אמר ר' ירמיה כל דבר שהוא להבא אומרו בעבודה וכל שהוא לשעבר אומרו בהודאה כדתנן ונותן הודאה לשעבר וצועק לעתיד לבא ונהגי עלמא למימרה בבונה ירושלים וסמכי אהאי דאמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם בא לומר בסוף כל ברכה מעין אותה ברכה אומר:

גרסינן בפרק מקום שנהגו (פסחים דף נד:) אמר שמואל אין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב בלבד דרש רבא עוברות ומיניקות מתענות ומשלימות בו כדרך שמתענות ומשלימות ביום הכפורים ובין השמשות שלו אסור אמר ר' אלעזר אסור לו

דף י:

לאדם שיושיט אצבעו במים בתשעה באב כדרך שאסור ביום הכפורים:

ולא יאכל בשר ולא ישתה יין: תניא אבל אוכל הוא בשר מליח ושותה יין מגתו בשר מליח עד כמה אמר רב חיננא בר כהנא אמר שמואל כ"ז שהוא כשלמים יין מגתו עד כמה כל זמן שהוא תוסס דתניא יין תוסס אין בו משום גלוי וכמה תסיסתו ג' ימים אמר

[8]ברא"ש הגי' נחם ה' אלהינו אבלי ציון וכו' כמנהגינו

רב יהודה אמר רב כך היה מנהגו של ר' יהודה בר' אלעאי ערב ט' באב מביאין לו פת חריבה במלח ושורה אותה במים ויושב בין תנור וכירים ואוכלה ושותה אחריה קיתון של מים ודומה כמי שמתו מוטל לפניו:

גרסי' בסוף חזקת הבתים (ב"ב דף ס:) תנו רבנן כשחרב הבית באחרונה נהגו פרושים שבישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין נטפל להן ר' יהושע בן חנניה אמר להן בני מנין לכם אמרו לו נאכל בשר שהיו מקריבין ממנו ע"ג המזבח ועכשיו בטל נשתה יין שהיו מנסכין ממנו על גבי המזבח ועכשיו בטל אמר להם א"כ לחם לא נאכל שכבר בטלו מנחות אמרו לו אפשר בפירות אמר להם פירות לא נאכל שכבר בטלו הבכורים. אמרו לו אפשר בפירות אחרות אמר להם מים לא נשתה שכבר בטל ניסוך המים מיד שתקו אמר להם בני בואו ואומר לכם שלא להתאבל כל עיקר א"א שכבר נגזרה גזירה להתאבל יתר מדאי א"א שאין גוזרין גזירה על הצבור אא"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בה אלא כך אמרו חכמים סד אדם את ביתו בסיד ומשייר בה דבר מועט וכמה אמר רב יוסף אמה על אמה אמר רב חסדא וכנגד הפתח.

עושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר בה דבר מועט מאי היא אמר רב פפא כסא דהרסנא. עושה אשה תכשיטיה ומשיירת בה דבר מועט מאי היא אמר רב בת צידעא (תהילים קל"ז:ו') אם אשכחך ירושלם וגו' תדבק לשוני לחכי וגו' מאי על ראש שמחתי א"ר יצחק זה אפר מקלה שבראשי חתנים א"ל רב פפא לאביי היכא מנח ליה א"ל במקום תפילין דכתיב (ישעיהו ס"א:ג') לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר

תנן התם (פסחים נד: ובמכילתין דף ל:) מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ובכל מקום תלמידי חכמים בטלין רשב"ג אומר לעולם יעשו כל אדם עצמן כתלמידי חכמים תניא רשב"ג אומר יעשו כל אדם עצמן כתלמידי חכמים כדי שיתענו ר"ג אומר כל העושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה לעולם ר"ע אומר כל האוכל ושותה בתשעה באב כאילו אוכל ושותה ביום הכפורים וחכ"א כל האוכל ושותה בט"ב אינו רואה בשמחתה של ירושלים וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה שנא' (ישעיהו ס"ו:י') שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה וגו' וכל האוכל בשר ושותה יין בערב ט"ב עונותיו חקוקין לו על עצמותיו שנא' (יחזקאל לו) ותהי עונותם על עצמותם:

מתני' (מכילתין דף כו:) אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים שבהם בנות ישראל יוצאות בכלי לבן שאולין שלא לבייש את מי שאין לו וכל הכלים טעונין טבילה ובנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים

ומה היו אומרות בחור שא עיניך וראה מה אתה בורר לך אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה וכן הוא אומר (שיר השירים ג':י"א) צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו חתונתו זו מתן תורה וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש יהי רצון שיבנה במהרה בימינו אמן:

סליקו להו בשלשה פרקים וסליקא לה מסכת תענית